

გვანცა მადრაძე*

გამჭოლი პასუხისმგებლობა და მისი სახესხვაობანი (გარმანული, ამერიკული და ინგლისის პრაქტიკის მიხედვით)

კაპიტალური ფორმის წარმონაქმნი დღესდღეისობით მსოფლიოში ბიზნესის წარმოების ყველაზე გავრცელებული ფორმაა, რაც განპირობებულია მისი განსხვავებული, მომგებიანი, კომფორტული და ინვესტორზე მორგებული კონსტრუქციით. კერძოდ კი, შეზღუდული პასუხისმგებლობის პრივილეგიით, რაც უბიძგებს დაინტერესებულ პირებს თამამად, პირადი აქტივის დაკარგვის საფრთხის გარეშე მოახდინონ ბიზნეს პორტფოლიოს დივერსიფიცირება. თუმცა საკორპორაციო სამართლის ამ ფუძემდებლურ პრინციპსაც აქვს გამონაკლისი, რასაც გამჭოლი პასუხისმგებლობა, იგივე *veil piercing* ეწოდება. დღეს განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობა თანხმდება იმაზე, რომ რიც შემთხვევაში გარდაუვალი და აუცილებელია ამ საგამოაკლისო ღონისძიების გამოყენება, რათა შენარჩუნებულ იქნეს ან აღდგეს სამართლიანობა. საუბარია კაპიტალური მონეობის კონსტრუქციაში პარტნიორის პერსონალურ პასუხისმგებლობაზე „უფლების“ ბოროტად გამოყენებისას.

წინამდებარე ნაშრომი სწორედ გამჭოლი პასუხისმგებლობის და პრაქტიკაში განვითარებული და ჩამოყალიბებული სხვადასხვა ქვეყნის მიდგომებს განიხილავს. შესავალის შემდეგ, მოკლედ არის მიმოხილული თავად დოქტრინის ჩამოყალიბების ისტორიული ექსკურსი, რაც თემატურად მოიცავს როგორც იურიდიული წარმონაქმნის – იურიდიული ფიქციის არსს და მის დამოუკიდებელ, განცალკევებულ სამართალსუბიექტობას, რომელსაც ლოგიკურად მოსდევს ამ განცალკევებულობის საგამონაკლისო ღონისძიებით იგნორირების შესაძლებლობის დაშვება. ცალსახად მნიშვნელოვანია გამოიყოს ის სამართლებრივი საფუძვლები, რაც ტრადიციული გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენებას ლეგიტიმურს ხდის სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლო პრაქტიკაში, რათა მკითხველისთვის აღქმადი იყოს ამ დოქტრინის სუბ-ტიპების არსი. გარდა ამისა, გამჭოლი პასუხისმგებლობის კვლევა მიმართულია წარმოაჩინოს მსგავსება/განსხვავებები მის ვარიაციებთან, როგორც არის რევერსიული გაჭოლვა ამერიკული, ხოლო საფარველის ახდის ინგლისური დოქტრინა. ამასთან, ნაშრომში წარმოჩენილია გერმანული სასამართლოს უახლესი მიდგომა გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენების თუ მისგან თავის შეკავების თვალსაზრისით, სადაც არ გამოიყენება ზემოთ ხსენებული ამერიკულ/ინგლისური ტერმინოლოგია, თუმცა არსობრივად მჭიდროდ დაკავშირებული მიდგომა ჩამოყალიბებული. დასვნის სახით კი შეჯამებულია სტატიაში განხილულ საკითხთა გარშემო ჩატარებული კვლევის შედეგები.

საკვანძო სიტყვები: გამჭოლი პასუხისმგებლობა, რევერსიული გაჭოლვა, საფარველის ახდა, გამანადგურებელი ჩარევა.

1. შესავალი

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში წევრთა (პარტნიორი/აქციონერი) პირადი პასუხისმგებლობა ამ უკანასკნელის პრაქტიკაში გაჩენის მომენტიდან პრობლემატურ, ბუნდოვან და უსისტემო დოქტრინას წარმოადგენს, რომლის შესახებ დავა სამართლის მეცნიერებსა თუ პრაქტიკოსებს შორის დღესაც არ წყდება.¹ სწორედ ამ გაუგებრობით არის გამონეული მისი,

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი.

¹ *Ventoruzzo M., Conac P.H., Goto G., Mock S., Notari M., Reisberg A., Comparative Company Law, Amrican Casebook Series, West Academic Publishing, 2015, 151.* ასევე იხ.: Robert B. Thompson, *Piercing the*

კერძოდ გამჭოლი პასუხისმგებლობის გარშემო წარმოშობილი სხვადასხვა თეორიების, საფუძველთა სიებისა და სუბ-ტიპების არსებობა. წინამდებარე სტატია გამჭოლ პასუხისმგებლობასა და მის სუბ-ტიპებს შეეხება, როგორც არის სტანდარტული ე.ი. ტრადიციული გაჭოლვა, რევერსიული იგივე შებრუნებული გაჭოლვა და მათი ანალოგები.

სტატიის მიზანია შეისწავლოს წევრთა პირადი პასუხისმგებლობის ფენომენი იურიდიული პირის განცალკევებული პიროვნულობის ჩრდილში. ამისათვის წინამდებარე ნაშრომი სტრუქტურირებულია იმგვარად, რომ ლოგიკური განვითარების შედეგად საფუძველიანად იქნეს გამოკვლეული გამჭოლი პასუხისმგებლობის სუბ-ტიპები და მათი გამოყენების ტექნიკური მექანიზმები ასეთის არსებობის შემთხვევაში. შესავალის შემდგომ, მეორე თავში წარმოდგენილია გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის არსი, მისი წარმოშობისა და განვითარების მოკლე ისტორიული ექსკურსი, რომელსაც მესამე თავის სახით მოსდევს მისი ქვე-ტიპების – რევერსიული და სტანდარტული გაჭოლვის კვლევა ამერიკული დოქტრინისა და პრეცედენტების მეშვეობით, ხოლო მეოთხე თავში გაერთიანებული სამეფოს მიდგომა გამჭოლ პასუხისმგებლობასა და მის ვარიაციებთან მიმართებაში, ამასთან წარმოჩენილია ქვე-ტიპების შორის განსხვავება მეთოდურ დონეზე. ბოლო თავის სახით კი წარმოდგენილი იქნება სტატიის ფარგლებში განხილული ინსტიტუტების შესახებ შემაჯამებელი დასკვნა.

2. გამჭოლი პასუხისმგებლობის არსი და მცირე ისტორიული ექსკურსი

2.1. იურიდიული პირი, როგორც სამართლებრივი ფიქცია

გაერთიანების, როგორც მისი წევრებისაგან განცალკევებული პირის კონცეფცია ფართოდ გავრცელებული და ცნობილია, როგორც საერთო სამართლის, ასევე კონტინენტური სამართლის ქვეყნებისათვის. მეტიც, ის არის საკორპორაციო სამართლის ფუნდამენტური პრინციპი, რომლის იგნორირებასაც ერიდებიან სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლოები.² მართლაც, გაერთიანება, რომელიც პირდაპირი მნიშვნელობით ფიზიკურ პირთა შორის კონსესუალური შეთანხმებით წარმოიქმნება, დღესდღეობით სამართლის ძალით გათანაბრებულია ნატურალურ პირთან უფლებრივი თვალსაზრისით, თუმცაღა რა თქმა უნდა გარკვეული გამოწვევების გათვალისწინებით. სწორედ სამართლის ძალით აღიარება უკავშირდება იურიდიული ფიქციის არსს, რომლის ძალითაც გაერთიანება იძენს სამართალსუბიექტობას და ხდება ურთიერთობათა მონაწილე მხარე.³ მაშასადამე, სამართალი ანიჭებს მას სიცოცხლის უნარს – უფლებაუნარიანობასა და ქმედუნარიანობას, თუმცაღა განცალკევებულად მისი დამფუძნებლებისაგან. ე.ი. პირთა გაერთიანება, რომელსაც სამართალი აღიარებს სამართალურთიერთობის სუბიექტად, განიხილება იმ პირთაგან განცალკევებულად, რომელთაც დააფუძნეს ის. იმგვარად, საზოგადოების წევრები არიან განსხვავებული პიროვნულობის მქონე ინდივიდები, ისევე როგორც თავად საზოგადოება.

Corporate Veil: An Empirical Study, Cornell Law Review, 1991, Peter B. Oh, Veil Piercing, Legal Studies Research Paper Series, Working Paper No. 2010-06, Pittsburgh, Pennsylvania, 2010, 85.

² Tan C.H., Wang J., Hofmann Ch., Piercing the Corporate Veil: Historical, Theoretical and Comparative Perspectives, Barkley Business Law Journal, volume 16, issue 1, 2019, 140.

³ Lee P. W., The Enigma of Veil-Piercing, International Company and Commercial Law Review, vol. 26(1), 28-34, 2015.

იურიდიული პირის განცალკევებულობის პირველი პრეცედენტული აღიარება,⁴ რომელსაც შემდგომ მოჰყვა გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის ჩამოყალიბებაც, იყო გაერთიანებული სამეფოს სასამართლო გადაწყვეტილება საქმეზე *Salom v Salomon*.⁵ თუმცა ლიტერატურაში, კონტინენტური სამართლის ქვეყნების ფარგლებში, მანამდეც არსებობდა სხვადასხვა თეორიები, მაგალითად, გირკეს თეორია „კორპორაციის განცალკევებული პიროვნულობის“ შესახებ, და სავინის „ფიქციის თეორია“, მიუხედავად ამისა კორპორაციის, როგორც შეზღუდული პასუხისმგებლობის მქონე წარმონაქმნისა და მისი დამოუკიდებელი პიროვნულობის საკითხი მაინც არ იყო გამყარებული. ყოველივეს კი ნათელი მოჰფინა 1896 წლის გადაწყვეტილებამ სალომონის საქმეზე და კორპორაციის აღიარება მოხდა, როგორც ცალკე ინდივიდისა განცალკევებული „პიროვნულობით“, რომელსაც აქვს გონი, სურვილი და ქმედების განხორციელების უნარი, რაც თავის მხრივ ხორციელდება მმართველი ორგანოების საშუალებით. სწორედ ეს მმართველი ორგანოები და მასში არსებული წევრები წარმოადგენენ კორპორაციის ტვინს, ხელებსა და ფეხებს, რომელთა ერთობლიობასაც სამართალმა ფიქციის საშუალებით შესძინა ხელოვნური პიროვნულობა.⁶

2.2. კრედიტორთა დაცვის საგამონაკლისო ღონისძიება

ამგვარად, კაპიტალური ტიპის საზოგადოება წარმოადგენს სამართალსუბიექტს, რომელიც განცალკევებულია მისი წევრებისაგან და აქვს დამოუკიდებელი პიროვნულობა. ამის უზრუნველყოფა, როგორც აღინიშნა ხდება სწორედ შეზღუდული პასუხისმგებლობის ინსტიტუტის არსებობით, რომელიც საზოგადოების დამფუძნებლებს, წევრებს ანცალკევებს კორპორაციისაგან და ათავისუფლებს მათ კორპორაციის კრედიტორთა მოთხოვნისაგან. ე.ი. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში პარტნიორის/აქციონერის პასუხისმგებლობა შეზღუდულია, და კომპანიის ვალებისათვის მხოლოდ თავად კომპანიაა პასუხისმგებელი.⁷ ასეთია შეზღუდული პასუხისმგებლობის გენერალური დეფინიცია საერთო თუ კონტინენტური სამართლის ქვეყნებში, თუმცა ის არ არის ყველა შემთხვევაში „აბსოლუტური“.⁸

არსებობს გამონაკლისები⁹ შეზღუდული პასუხისმგებლობის ინსტიტუტიდან, რომელიც განიხილება უკიდურესად საგამონაკლისო ღონისძიებად.¹⁰ ამ ინსტიტუტს *veil piercing* – „გამ-

⁴ *Pargendler M.*, *Veil Peeking: The Corporation as a Nexus for Regulation*, University of Pennsylvania Law Review, vol.169:717, 2021, 729.

⁵ სალომონი სალომონის და კომპანიის წინააღმდეგ, *Salomon v Salomon & Co Ltd* [1896] UKHL 1 (16 November 1896) <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1896/1.html>, [06.08.2024].

⁶ *Austin R.P.*, *Ramsey I.M.*, *Ford's Principles of Corporations Law*, Butterworths, Australia, 2010, 115-116; *Bainbridge, S.*, *Henderson, T. M.*, *Limited Liability, A Legal and Economic Analysis*, Edward Eldar publishing, UK, USA, 2016, 5; ასევე იხ.: *Wormser, I.M.*, *Disregard of the Corporate Fiction and Allied Corporation Problems*, Baker, Voorhis and Company, New York, 1929, 6 და მომდ..

⁷ ბურდული ი., საწესდებო კაპიტალი და მისი ფუნქციები, ნიგნში: თანამედროვე საკორპორაციო სამართლის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები, თბ., 2009, 268-269; ბურდული ი., ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში (განსაკუთრებით მისი ჩამოყალიბების პროცესში), ქართული და ავსტრიული სამართლის მაგალითზე, (დისერტაცია), 2008, 20-41; მალრაძე გ., მენარმე სუბიექტის დირექტორის/ხელმძღვანელისა და პარტნიორის/აქციონერის პირადი პასუხისმგებლობის საკითხისათვის, თსუ სამართლის ჟურნალი №1, რედ. . ბურდული, 2017, 144-166.

⁸ *Thompson R.B.*, *Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study*, 76 Cornell Law Review, 1991, 1036.

⁹ *Allen N. B.*, *Reverse Piercing of Corporate Veil: The Straightforward Path to Justice*, St. Jones Law Review, Volume 85, Number 3, 2011, 1147.

ჭოლი პასუხისმგებლობა“,¹¹ კორპორაციული საფარველის გაჭოლვა ჰქვია, რაც გულისხმობს პარტნიორთა პირად პასუხისმგებლობას მესამე პირთა, კრედიტორთა წინაშე და რომელიც, სამართლიანობის შენარჩუნებისა თუ კრედიტორთა დაცვისაკენაა მიმართული. გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენების სამართლებრივი საფუძვლები განსხვავებულია ქვეყნების მიხედვით, მეტიც მათ შორის განსხვავებები ერთი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებშიც შესაძლოა მოიძებნოს. თუმცა ბოლო დროს ჩამოყალიბებულ იქნა ის მნიშვნელოვანი საფუძვლები და მიდგომები, რომელიც სამართლიანს ხდის შეზღუდული პასუხისმგებლობის იგნორირებას და წევრთა პირად აქტივზე კრედიტორთა ხელმისაწვდომობას.

2.3. გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის სამართლებრივი საფუძვლები

როგორც აღინიშნა, გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის გამოყენების სამართლებრივი საფუძვლები მკვეთრად განსხვავდება სამართლებრივი სისტემის მიხედვით. ინგლისის სასამართლოები საკმარის საფუძვლად მაკონტროლებელი პირების მხრიდან კორპორაციული ფორმის ბოროტად გამოყენებას ან/და არასამართლიანად გამოყენებას მიიჩნევენ.¹² 2013 წელს ცნობილ პრესტის საქმეზე¹³ ლორდ სამპტონის განმარტებით გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენება უნდა შეიზღუდოს მხოლოდ კონკრეტული დარღვევის – „ბოროტად გამოყენების“ ფარგლებში, თუმცა ბუნდოვანი რჩება ამ უკანასკნელის დეფინიცია. ეს მიდგომა ფართოდ იქნა გაზიარებული მთლიანად თანამეგობრობის ქვეყნების კომენტატორების მიერ. ყველა თანხმდება, რომ გაჭოლვის გამოყენება მხოლოდ „ბოროტად გამოყენების“ ფაქტის დროს არის დასაშვები, კერძოდ მაშინ, როდესაც ეს იქნება მაკონტროლებელი პარტნიორის მხრიდან არსებული ვალდებულებებისათვის თავის არიდების პრევენციის საშუალება.¹⁴ შტატებში გავრცელებულია ინსტრუმენტალურობისა და ალტერ ეგოს სამეტაპიანი თეორიები, სადაც ცალსახა ფაქტებში უნდა იქნეს გამოვლენილი აშკარა კონტროლი და დომინაცია, რაც შესაძლოა დადასტურდეს ინდივიდუალური და კორპორაციის აქტივების მკვეთრი აღრევის, კორპორაციული ფორმალურობის დაუცველობის, განცალკევებული სამუშაო ოფისის არ არსებობის ან/და კორპორაციის, როგორც უბრალოდ ინსტრუმენტის გამოყენების ფაქტების საფუძველზე სამუშაო ძალისა და ქონების გარეშე. ყოველივე ერთობლიობაში უნდა ადასტურდეს ან „ერთობას“ ინდივიდსა და კორპორაციას შორის, ან უსამართლო შედეგის დადგომას თუ პირადი პასუხისმგებლობის ფორმა არ იქნება გამოყენებული.¹⁵

ინგლისისა და ამერიკისაგან განსხვავებით, გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენება გერმანიაში კიდევ უფრო დიდ იშვიათობას წარმოადგენს. აქ აღარ არის საკმარისი მხოლოდ ქვეკაპიტალიზაცია, ან აქტივთა აღრევა, რაც ერთ დროს საკმარის საფუძვლად იყო აღიარე-

¹⁰ *Wormser M.*, *Disregard of the Corporate and Allied Corporation Problems*, Baker, Voorhis & Co, New York, 1927, 10.

¹¹ *Bainbridge S.M.*, *Abolishing LLC Veil Piercing*, University of Illinois Law Review, University Press, Illinois, 2005, 79-80.

¹² *Tan C.H., Wang J., Hofmann Ch.*, *Piercing the Corporate Veil: Historical, Theoretical and Comparative Perspectives*, *Barkley Business Law Journal*, volume 16, issue 1, 2019, 158.

¹³ პრესტი შპს პეტროდელ რესურსის წინააღმდეგ, *Prest v Petrodel Resources Ltd*, [2013] 3 WLR 1.

¹⁴ *Lee P. W.*, *The Enigma of Veil-Piercing*, *International Company and Commercial Law Review*, vol. 26(1), 2015, 28-34.

¹⁵ *Klein W.A., Coffey Jr. J.C., Partnoy F.*, *Business Organization and Finance: Legal and Economic Principles*, Thomson Reuters/Foundation Press, 2010, 148.

ბული დელიქტის გენერალური ნორმის საფუძველზე, კერძოდ საუბარია **BGB §826**.¹⁶ ერთადერთ საკმარის საფუძველად გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენებისათვის მოიაზრებოდა „არსებობის გამანადგურებელი ჩარევა“¹⁷, რომელიც პირველად 2001 წელს ბრემერ ვულკანის საქმეზე¹⁸ გაჟღერდა. აქ იგულისხმევა შემთხვევა, როდესაც კომპანია გადახდისუუნარობის, განადგურების პირას არის მისული. ამგვარად, პარტნიორის მხრიდან კომპანიის აქტივების გამოცარიელება აღარ განიხილება პირადი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველად და არ არის საკმარისი საფუძველი კრედიტორთათვის პარტნიორთა პირადი აქტივისაკენ გზის გახსნისათვის, ვინაიდან ბოლოდროინდელი გერმანული სასამართლო პრაქტიკა მიიჩნევს, რომ ასეთ შემთხვევაში პარტნიორი ზიანს აყენებს უშუალოდ კორპორაციას და არა კრედიტორს. სამართლებრივ საფუძველად განიხილება დელიქტის ნორმა (**BGB §826**) და **BGB-ს §30-31**-თან (კაპიტალის შენარჩუნების ნორმები) ერთად და არა პირდაპირ გამჭოლი პასუხისმგებლობა. დღესდღეობით, გერმანულ სასამართლო პრაქტიკაში ჩამოყალიბებული ეს ახალი მიდგომა, რომელიც ცნობილ ტრიპოტელის¹⁹ საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში 2007 წელს გაჟღერდა პირველად, წინა მიდგომისაგან განსხვავდება როგორც დოქტრინალური, ასევე პრაქტიკული თვალსაზრისით. კრედიტორი ვეღარ დააფუძნებს თავის მოთხოვნას დელიქტის ნორმაზე, ვინაიდან ზიანის მიყენების ფაქტი პარტნიორის მხრიდან განხორციელებულია უშუალოდ კომპანიის მისამართით და არა კრედიტორის. მაშასადამე, დელიქტის შედეგად დაზარალებულია უშუალოდ კომპანია, ამ უკანასკნელის აქტივების გამოცარიელებისთვის.²⁰ მართალია შესაძლებელია, კრედიტორის როგორც მეორადი დაზარალებულის ფაქტის დადგენა, თუმცა ის წინააღმდეგობაში მოდის **§ 13 GmbH**-თან, რომელიც კომპანიის განცალკევებულ სუბიექტობას განამტკიცებს.

მოკლედ, მნიშვნელოვანი პრაქტიკული განსხვავება ძველსა და ახალ მიდგომას შორის არის ის, რომ კრედიტორი წმიდა გაგებით გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინით ვეღარ ისარგებლებს, ანუ ვეღარ გავა პირდაპირ პარტნიორის ქონებაზე. მას მხოლოდ არაპირდაპირი მოთხოვნის უფლება დარჩება, ე.ი. კომპანიის წინააღმდეგ, რაც რეგრესის წესით დაკმაყოფილებულ იქნენა საბოლოო ჯამში პარტნიორის პირადი აქტივიდან, როგორც კომპანიისთვის ბრალეული ქმედებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. რაც შეეხება, უშუალოდ გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენებას, ეს შესაძლებელია მხოლოდ სამართლებრივი ფორმის ბოროტად გამოყენების შემთხვევაში. ბოროტად გამოყენების კუთხით კი სასამართლომ გაიზიარა ზოლნერის შეხედულება, რომელიც ბოროტად გამოყენების ფაქტის არსებობას განიხილავს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამ ქმედებით რაიმეს დამალვა, დაფარვა ხდება.²¹

¹⁶ იხ. საქმე KBV, BGH judgment 24 June, 2002, NeueJuristische Wochenschrift 2002, 3024.

¹⁷ "existenzvernichtender Eingriff".

¹⁸ საქმე ბრემერ ვულკანი, Bremer Vulkan, The Federal Supreme Court of Germany, BGH, case, [2001], BGH NJW 2001, 3622 ("Bremer Vulkan").

¹⁹ Bundesgerichtshof [BGH] [Federal Court of Justice] II ZR 3/04, Jul. 16, 2007 (Trihotel), 2007 NeueJuristische Wochenschrift [NJW] 2689.

²⁰ Ventoruzzo M., Conac P.H., Goto G., Mock S., Notari M., Reisberg A., Comparative Company Law, American Casebook Series, West Academic Publishing, 2015, 183.

²¹ Zhen Qu Ch., Bjorn A., Lowering of the Corporate Veil in Germany: A Case Note on BGH 16 July 2007 (Trihotel), Oxford University Comparative Law Forum, 2008, <Lowering the Corporate Veil in Germany: a case note on BGH 16 July 2007 (Trihotel) | Oxford University Comparative Law Forum>, [15.08.2024].

3. სტანდარტული და რევერსიული გაჭოლვა

როგორც აღინიშნა, ტრადიციული გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის სამართლებრივი საფუძვლები განსხვავებულია არა მხოლოდ ქვეყნების მიხედვით, არამედ შტატების მიხედვითაც აშშ-ს ფარგლებში. თუმცა მიუხედავად ამ განსხვავებებისა, მაინც შესაძლებელია საერთო ნაკეთების გამოყოფა, რაც წინა თავში იქნა მოკლედ მიმოხილული. თუმცა მიუხედავად ამ დოქტრინის ბუნდოვანი და არასისტემური ხასიათისა, ის მაინც მყარად არის დამკვიდრებული სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემასა თუ სასამართლო პრაქტიკაში. რასაც ვერ ვიტყვით გამჭოლი პასუხისმგებლობის ერთ-ერთ ვარიანტზე – რევერსიულ იგივე შეზღუდულ გაჭოლვაზე.

მნიშვნელოვანია გამოიყოს ის განსხვავებები რაც ტრადიციულ და რევერსიულ გაჭოლვას შორის არსებობს. კერძოდ, ტრადიციული გაჭოლვის დროს ხდება ნევრზე (პარტნიორზე) პასუხისმგებლობის დაკისრება კორპორაციის ქმედებისათვის, ან კორპორაციულ ჯგუფებში – მშობელ კომპანიაზე შვილობილი კომპანიის ქმედებისათვის. ამისგან განსხვავებით, შეზღუდული გაჭოლვა პასუხისმგებლობის სუბიექტად მოიაზრებს კორპორაციას, მისი პარტნიორის ქმედებისათვის,²² ან შვილობილ კომპანიას მშობელი კომპანიის ქმედებისათვის.²³ არსებობს შიდა და გარე რევერსიული გაჭოლვა იმის მიხედვით თუ ვისგან მომდინარეობს მოთხოვნა.²⁴ მაგალითისთვის, შიდა რევერსიული გაჭოლვის შემთხვევაში მოთხოვნის ავტორი კორპორაციის ნევრია, მაშინ როდესაც გარე რევერსიული გაჭოლვის მოთხოვნა მესამე პირი კრედიტორისგან მოდის. რეალურად სტანდარტულსა და რევერსიულ გაჭოლვას იდენტური საფუძვლები გააჩნია.²⁵ ამ უკანასკნელის შემთხვევაშიც დომინაცია და კონტროლის ფაქტის დადასტურებაა გადამწყვეტი, რათა სასამართლომ გამოიყენოს ეს ინსტიტუტი. თუმცა განსხვავება მდგომარეობს მოთხოვნის ავტორსა და ადრესატის სტატუსში. ამასთან, ტრადიციული წესით საფარველის გაჭოლვა კორპორაციის კრედიტორისათვის პარტნიორის პირადი აქტივის ხელმისაწვდომობას უზრუნველყოფს. რევერსიული გაჭოლვა კი მაშინ გამოიყენება, როდესაც პარტნიორის პირადი კრედიტორი დომინაციისა და კონტროლის დადასტურების საფუძველზე კორპორაციის აქტივებზე ხელმისაწვდომობას ესწრაფვის, ან კორპორაციული ჯგუფის შემთხვევაში შვილობილის ქონებას იღებს სამიზნედ (გარე რევერსიული გაჭოლვა). რაც შეეხება შიდა რევერსიულ გაჭოლვას, ამ შემთხვევაში ინსაიდერი (მაგ. პარტნიორი) ცდილობს შიგნიდან გაჭოლოს კორპორაციული საფარველი, რათა თავად ისარგებლოს მესამე პირის მიმართ არსებული მოთხოვნებით²⁶ ან დაიცვას კორპორაციის აქტივი მესამე პირის მოთხოვნისაგან.²⁷

ნებისმიერ შემთხვევაში, ისევე როგორც ტრადიციული გამჭოლი პასუხისმგებლობის შემთხვევაში, რევერსიულ გაჭოლვას თან ახლავს უარყოფითი მხარეც, რაც საფრთხეს უქმნის

²² Pargendler M., Veil Peeking: The Corporation as a Nexus for Regulation, University of Pennsylvania Law Review, vol.169:717, 2021, 738.

²³ Allen N. B., Reverse Piercing of Corporate Veil: The Straightforward Path to Justice, St. Jones Law Review, Volume 85, Number 3, 2011, 1153-54.

²⁴ Mujih E., Piercing the Corporate Veil: Where is the Reverse Gear?, London Metropolitan University, 2016, 15.

²⁵ Richardson M., The Helter-Skelter Application of the Reverse Piercing Doctrine, 79 University of Cincinnati Law Review, 2011, 1606.

²⁶ იქვე, 1605.

²⁷ Youabian E., Reverse Piercing of the Corporate Veil: The Implications of Bypassing “Ownership” Interest, 33 Sw. U. L. Rev. 2004, 77.

როგორც კომპანიის კრედიტორებს, ასევე კეთილსინდისიერ უდანაშაულო პარტნიორებს, რომელიც დგება საფრთხის ქვეშ დაკარგოს, შესაბამისად, მოთხოვნის აღსრულების შესაძლებლობა, ან აქტივი კორპორაციაში მისი წილის პროპორციულად ან პირადად გახდეს პასუხისმგებლობის ობიექტი. სწორედ ამიტომ, შეერთებულ შტატებში ორად გაიყო აზრი რევერსიული პირსინგის გამოყენებასთან დაკავშირებით, თუმცა იმის გათვალისწინებით, რომ ფედერალური ხელისუფლება დიდ პოტენციალს ხედავს რევერსიული გაჭოლვის, განსაკუთრებით კი „გარე“ ფორმის გამოყენებაში, შესაძლოა ამ ინსტიტუტის მომავალი ჯერ კიდევ არ იყოს დასრულებული. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ ფედერალური ხელისუფლების მიერ სახელმწიფო გადასახადების ამოღება გარე რევერსიული გაჭოლვით მნიშვნელოვნად აიოლებს საქმეს.²⁸ თუმცა ამ ეტაპზე, ფედერალურმა სასამართლოებმაც კი, რომლებიც ხედავენ რევერსიული გაჭოლვის პოტენციურ სარგებელს, შეიძლება არ დაუშვან მისი გამოყენება, თუ იმ შტატის უმაღლესმა სასამართლომ, სადაც დავა დაიწყო, არ გაიზიარა ეს კონცეფცია.²⁹

4. თავის არიდებისა და დაფარვის პრინციპი

განსხვავებით შტატების მიდგომისა, ინგლისის სასამართლოები ხშირ შემთხვევაში დგებიან დაფარვის პრინციპისა (*concealment principle*) და თავის არიდების პრინციპის (*evade principle*) გამოყენების დილემის წინაშე. ამ პრინციპთაგან შესაძლოა მხოლოდ თავის არიდება მოვიაზროთ გამჭოლი პასუხისმგებლობის გაგებით, ვინაიდან ის მიმართულია სწორედ პარტნიორის პირადი პასუხისმგებლობის დაკისრებისაკენ კორპორაციის ვალდებულებებისათვის. დაფარვის პრინციპი კი, როგორც ამას ლორდ სამპტონი განმარტავს³⁰ პრესტის საქმეზე³¹, საშუალებას იძლევა ფარდის აწვეისა და არა გაჭოლვის, რათა სასამართლომ შეძლოს რეალური ფაქტების დადგენა, ფარდის მიღმა რეალურად მოქმედი პირების ვინაობისა და ქმედების დადგენა. მაშასადამე, ე.წ. *veil lifting*-ი გამოიყენება, რაც გამართლებული მექანიზმია იმ კუთხითაც, რომ ამ შემთხვევაში არ უწევს სასამართლოს იმ პასუხისმგებლობის ფორმის გამოყენება, რომელიც მუდმივად კრიტიკის ქარცეცხლშია გახვეული და შესაბამისად, არ ხდება კორპორაციული იდენტობის იგნორირება, მისი პარტნიორთაგან განცალკევებადობის შენარჩუნება უზრუნველყოფილია და ამით დაცულია საკორპორაციო სამართლის ერთ-ერთ ფუნქციონალური პრინციპი – დამოუკიდებელი სამართალსუბიექტობა.

ან უკვე ნახსენებ პრესტის საქმეზე, განქორწინების შემდგომ ყოფილი მეუღლე, ქალბატონი პრესტი, ითხოვდა გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენებით ბატონი პრესტის კომპანიის ქონებიდან საქორწინო შეთანხმებით გათვალისწინებული თანხის დაკისრებას. მოსამართლე ლორდ ნიუბერგერმა აქ დაფარვის პრინციპის გამოყენებით კორპორაციული ფარდის უკან შეხედვა და რეალური ფაქტების იდენტიფიცირების მოსაზრება გააჟღერა,³² თუმცა ეს არ გახდა გამჭოლი პასუხისმგებლობის გამოყენების მაპროვოცირებელი, მიუხედავად იმისა,

²⁸ Allen N. B., Reverse Piercing of Corporate Veil: The Straightforward Path to Justice, St. Jones Law Review, Volume 85, Number 3, 2011, 1156.

²⁹ Burke V., Reverse Corporate Veil Piercing: Is the Equitable Remedy Worth the Risk?, George Mason Law Review, vol. 30(4), 2023, 1079-1080.

³⁰ Adam L., Three Steps Forward, Three Steps Back: Why the Supreme Court Decision in Prest v Petrodel Resources Ltd Leads us Nowhere, The King's Student Law Review, Vol. 5, No. 2, 2014, 70.

³¹ საქმე პრესტი პეტროდელის წინააღმდეგ (Prest v Petrodel [2013], UKSC 34) 2 A.C. 415.

³² Adam L., Three Steps Forward, Three Steps Back: Why the Supreme Court Decision in Prest v Petrodel Resources Ltd Leads us Nowhere, The King's Student Law Review, Vol. 5, No. 2, 2014, 74.

რომ რიგი ფაქტებით შესაძლებელი იყო ბატონი პრესტის, როგორც მაკონტროლებელი პარტნიორის მიერ კომპნიის, როგორც ფასადის გამოყენებაზე აპელირება. სასამართლომ ამ საქმეზე გამოიყენა ქონების მინდობით მართვის ნორმები და ამგვარად გავიდა კომპანიის სახელზე რიცხულ, მაგრამ რეალურად ბატონი პრესტის აქტივზე. საბოლოო ჯამში, მართალია გამოყენებულ არ იქნა გამჭოლი პასუხისმგებლობა, მაგრამ საქმეზე ასრებული დასაბუთება და შედეგი, ნამდვილად ჰგავს შტატებში განვითარებულ (თუმცა ასევე საეჭვო) რევერსიულ გაჭოლვას, როდესაც გარე, მესამე პირი კრედიტორის, მაშასადამე პარტნიორის პირადი კრედიტორის მოთხოვნის დაკმაყოფილება ხდება კომპანიის აქტივით³³. ე.ი. ქალბატონი პრესტი, რეალურად ბატონი პრესტის პირადი კრედიტორია, თუმცა მისი მოთხოვნის დაკმაყოფილება მოხდა არა ბატონი პრესტის „პირადი აქტივიდან“, არამედ კომპანიის სახელზე რიცხული ქონებით, რაც ტიპიური რევერსიული გაჭოლვის მაგალითს წარმოადგენს, კერძოდ გარე რევერსიულ გაჭოლვას.

ამგვარად, ამერიკული ტრადიციული და რევერსიული გაჭოლვის ინგლისურ ანალოგებად შესაძლოა განვიხილოთ, შესაბამისად, საფარველის გაჭოლვა თავის არიდების პრინციპით და საფარველის ახდა დაფარვის პრინციპით. აღსანიშნავია, რომ ვერცერთი ქვეყნის სასამართლო ვერ თანხმდება მათი გამოყენების კონკრეტულ შემთხვევებზე, რაც შედეგობრივად ბუნდოვან და არასისტემურ პრაქტიკას აძლევს ბიძგს,³⁴ თუმცა მიუხედავად ამისა მათი გამოყენება მაინც აქტიურად ხდება.³⁵ ამ ბუნდოვანებას ისიც აძლიერებს, რომ თითოეული ზემოთხსენებული ინსტიტუტის გამოყენების შესაძლებლობა ერთიდაიმავე ფაქტებზე დაყრდნობით³⁶ არის შესაძლებელი,³⁷ რაც დადასტურდა კიდევ პრესტის საქმეზე მოსამართლეთა განსხვავებული და საწინააღმდეგო მოსაზრებებით.³⁸

5. დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სტატიაში დასმული საკითხის ატუალურობა განპირობებულია სწორედ კაპიტალური ტიპის ორგანიზაციათა განუსაზღვრელი მნიშვნელობით ბიზნეს სექტორისთვის. შემთხვევითი არაა, რომ რეგისტრირებულ იურიდიულ ფორმათა უმრავლესობას ყოველთვის კაპიტალური მონყობის სუბიექტი წარმოადგენს, როგორც საქართველოში, ასევე აშშ-ში და სხვა განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში. ამ მოზღვავებულ ინტერესს, გართულებულ ტრანზაქციებს და დროთა განმავლობაში ბიზნეს ეთიკის ცვლილებას მოაქვს მრავალი საკითხი, რომლის მოწესრიგებასაც კანონი ვერ ასწრებს. შესაბამისად სასამართლოს პრეროგატივა ხდება მოარგოს ასრებული კანონი ამ გართულებულ

³³ *Dignam A., Canruh D.*, Into Reverse: Redesigning Veil Piercing, Queen Mary Law Research, Paper No. 401, 2023, 24.

³⁴ *Hannigan B.*, Wedded to Solomon: Evasion, Concealment and Confusion on Piercing the Veil of the One-man Company, Irish Jurist, New Series, Vol. 50, 2013, 39.

³⁵ იხ. საქმე ვითიბი კაპიტალი ნუტრიტექ ინთერნეიშენალის წინააღმდეგ (*VTB Capital Plc v Nutritek International Corp.* [2013] UKSC 5, [2013] 2 AC 337); ხელმისაწვდომია: <<https://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2013/5.html>>, [15.08.2024].

³⁶ *Richardson M.*, The Helter Skelter Application of the Reverse Piercing Doctrine, 79 University of Cincinnati Law Review, 2011, 1606.

³⁷ *Burke V.*, Reverse Corporate Veil Piercing: Is the Equitable Remedy Worth the Risk?, George Mason Law Review, vol. 30(4), 2023, 1079-1080.

³⁸ *Adam L.*, Three Steps Forward, Three Steps Back: Why the Supreme Court Decision in *Prest v Petrodel Resources Ltd* Leads us Nowhere, The King's Student Law Review, Vol. 5, No. 2, 2014, 74.

და სახეცვლილ სამართალურთიერთობებს. ერთ-ერთი ასეთი საკითხია პარტნიორის პერსონალური პასუხისმგებლობაც კაპიტალურ საზოგადოებაში, რომლის საკანონმდებლო მონესრიგებაც შეიძლება ითქვას შეუძლებელია, თუ გავითვალისწინებთ იმ ბუნდოვან და „მეტაფორებით“³⁹ დასაბუთებულ გადაწყვეტილებებსა და პოზიციებს, რაც გამჭოლი პასუხისმგებლობის დოქტრინის ირგვლივაა.⁴⁰ ასეც რომ არ იყოს, საერთო სამართლის ქვეყნებში პრეცედენტულ სამართალს ენიჭება უპირატესობა, შესაბამისად არც არის მონესრიგების გადაუდებელი აუცილებლობა.

პირადი პასუხისმგებლობის ფორმათა ტიპები სხვადასხვა ქვეყნის სამართალში დღითიდღე განიცდის დახვეწასა და ფორმირებას, შესაბამისად ამ მხრივ ნაციონალური კანონმდებლობის გამდიდრება, ფეხის აწყობა სწრაფად მიმდინარე პროცესებისათვის, საკანონმდებლო რეგულაციისა და სამართლო პრაქტიკის სიმწირის ფონზე, იქნებოდა ღირსეული შენატანი სამენარმეო სამართალში. ამგავარად, სტატიის ფარგლებში მოხდა პერსონალური პასუხისმგებლობის სხვადასხვა ფორმის თეორიულ-პრაქტიკული შესწავლა, რათა აღნიშნული გამოყენებულ იქნეს ეროვნული სასამართლოების მიერ საკითხთან მიმართებით რიგი დილემის გადასალახად და არსებული, მაგრამ მწირი პრაქტიკის დასახვეწად სხვადასხვა განვითარებულ ქვეყნაში ჩამოყალიბებული დოქტრინებისა და პრაქტიკის გათვალისწინებით, პარალელურად კი მათი ეროვნულ სამართალწარმოებაში იმპლემენტირების ადეკვატურობის მხედველობაში მიღებით.

ბიბლიოგრაფია:

1. ბურდული ი., სანესდებო კაპიტალი და მისი ფუნქციები, წიგნში: თანამედროვე საკორპორაციო სამართლის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები, თბ., 2009, 268-269.
2. ბურდული, ი., ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში (განსაკუთრებით მისი ჩამოყალიბების პროცესში), ქართული და ავსტრიული სამართლის მაგალითზე, (დისერტაცია), 2008, 20-41.
3. მალრაძე, გ., მენარმე სუბიექტის დირექტორის/ხელმძღვანელისა და პარტნიორის/აქციონერის პირადი პასუხისმგებლობის საკითხისათვის, თსუ სამართლის ჟურნალი N1, რედ. . ბურდული, 2017, 144-166.
4. *Adam L.*, Three Steps Forward, Three Steps Back: Why the Supreme Court Decision in *Prest v Petrodel Resources Ltd* Leads us Nowhere, *The King's Student Law Review*, Vol. 5, No. 2, 2014, 70, 74.
5. *Allen N. B.*, Reverse Piercing of Corporate Veil: The Straightforward Path to Justice, *St. Jones Law Review*, Volume 85, Number 3, 2011, 1147, 1153-54, 1156.
6. *Austin R.P.*, *Ramsey I.M.*, *Ford's Principles of Corporations Law*, Butterworths, Australia, 2010, 115-116.
7. *Burke V.*, Reverse Corporate Veil Piercing: Is the Equitable Remedy Worth the Risk?, *George Mason Law Review*, vol. 30(4), 2023, 1079-1080.
8. *Dignam A.*, *Canruh D.*, Into Reverse: Redesigning Veil Piercing, *Queen Mary Law Research*, Paper No. 401, 2023, 24.

³⁹ მოსამართლე კარდოზო (Justice Cardozo), „Metaphors in law are to be narrowly watched, for starting as devices to liberate thought, they end often by enslaving it.“. იხ. ბერკი სარკინიგზო კომპანია მესამე ავენიუს ნინაალმდეგ, (*Berkey v. Third Avenue Railway Co.* [1926] 44 N.Y. 84, 155 N.E. 58).

⁴⁰ *Thompson R.B.*, Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study, *Cornell Law review*, 1991, 1036.

9. *Hannigan B.*, Wedded to Solomon: Evasion, Concealment and Confusion on Piercing the Veil of the One-man Company, *Irish Jurist, New Series*, Vol. 50, 2013, 39.
10. *Klein W.A., Coffee Jr. J.C., Partnoy F.*, *Business Organization and Finance: Legal and Economic Principles*, Thomson Reuters/Foundation Press, 2010, 148.
11. *Kleindiek D.*, Materielle Unterkapitalisierung, Existenzvernichtung und Deliktshaftung – GAMMA [Substantial Undercapitalization, Existence Annihilation and Tort Liability – GAMMA], 2008 *NeueJuristische Wochenschrift [NZG]*, 687.
12. *Lee P. W.*, The Enigma of Veil-Piercing, *International Company and Commercial Law Review*, vol. 26(1), 2015, 28-34.
13. *Mujih E.*, Piercing the Corporate Veil: Where is the Reverse Gear?, London Metropolitan University, 2016, 15.
14. *Pargendler M.*, Veil Peeking: The Corporation as a Nexus for Regulation, *University of Pennsylvania Law Review*, vol.169:717, 2021, 738.
15. *Richardson M.*, The Helter-Skelter Application of the Reverse Piercing Doctrine, 79 *University of Cincinnati Law Review*, 2011, 1606.
16. *Tan C.H., Wang J., Hofmann Ch.*, Piercing the Corporate Veil: Historical, Theoretical and Comparative Perspectives, *Barkley Business Law Journal*, volume 16, issue 1, 2019, 140, 158.
17. *Thompson R.B.*, Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study, 76 *Cornell Law Review*, 1991, 1036.
18. *Peter B. Oh*, Veil Percing, *Legal Studies Research Paper Series, Working Paper No. 2010-06*, Pittsburgh, Pennsylvania, 2010, 85.
19. *Ventoruzzo M., Conac P.H., Goto G., Mock S., Notari M., Reisberg A.*, *Comparative Company Law, Amrican Casebook Series*, West Academic Publishing, 2015, 151, 183.
20. *Wormser M.*, *Disregard of the Corporate and Allied Corporation Problems*, Baker, Voorhis & Co, New York, 1927, 6, 10 და მომდ.
21. *Youabian E.*, Reverse Piercing of the Corporate Veil: The Implications of Bypassing “Ownership” Interest, 33 *Sw. U. L. Rev.* 2004, 77.
22. *Zhen Qu Ch., Bjorn A.*, Lowering of the Corporate Veil in Germany: A Case Note on BGH 16 July 2007 (Trihotel), *Oxford University Comparative Law Forum*, 2008, <Lowering the Corporate Veil in Germany: a case note on BGH 16 July 2007 (Trihotel) | Oxford University Comparative Law Forum>, [15.08.2024].
23. სალომონი სალომონის და კომპანიის წინააღმდეგ, *Salomon v Salomon & Co Ltd [1896] UKHL 1 (16 November 1896)* <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1896/1.html>, [06.08.2024].
24. საქმე ბრემერ ვულკანი, *Bremer Vulkan*, The Federal Supreme Court of Germany, BGH, case, [2001], BGH NJW 2001, 3622 (“Bremer Vulkan”); BGH ZIP 2002, 1578 (“KBV”), Urteil des II. Zivilsenats vom 17.9.2001 – II ZR 178/99.
25. საქმე KBV, BGH judgment 24 June, 2002, *Neue Juristische Wochenschrift* 2002, 3024.
26. საქმე ბერკი სარკინიგზო კომპანია მესამე ავენიუს წინააღმდეგ, (*Berkey v. Third Avenue Railway Co. [1926] 44 N.Y. 84, 155 N.E. 58*).
27. ტრიჰოტელის საქმე, *Bundesgerichtshof [BGH] [Federal Court of Justice] II ZR 3/04, Jul. 16, 2007 (Trihotel)*, 2007 *NeueJuristische Wochenschrift [NJW]* 2689.
28. საქმე ვითიბი კაპიტალი ნუტრიტეკ ინთერნეიშენალის წინააღმდეგ (*VTB Capital Plc v Nutritek International Corp. [2013] UKSC 5, [2013] 2 AC 337*); ხელმისაწვდომია: <<https://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2013/5.html>>, [15.08.2024].
29. პრესტი მპს პეტროდელ რესურსის წინააღმდეგ, *Prest v Petrodel Resources Ltd, [2013] 3 WLR 1*.